

Vaasan hallinto-oikeus

Diaarinumero 01373/18/5129

JULKINEN KUULUTUS

Vaasan hallinto-oikeuden päätös ympäristönsuojelulain mukaisessa valitusasiassa

Kuulutuksen julkaisupäivä Vaasan hallinto-oikeuden verkkosivuilla

16.6.2020

Päätöksen tiedoksisaantipäivä

Hallintolain 62 a §:n 3 momentin mukaan päätöksen tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä julkaisemisajankohdasta.

Päätöksen tiedoksisaantipäivä on **23.6.2020**.

Asia

Vaasan hallinto-oikeuden päätös 16.6.2020 nro 20/0082/3, valitus ympäristölupa-asiassa, Ympäristöluvan myöntäminen Hälvälän ampumaradan (haulikkorata) toimintaan kiinteistöllä Hälvälä 98-408-1-143, Hälvälän kylä, Hollola /

Luvan hakija

Lahden Ampumaseura ry

Kuulutuksen ja päätösasiakirjan nähtävilläpito

Tämä kuulutus ja päätösasiakirja pidetään nähtävillä **16.6.2020 – 23.7.2020** Vaasan hallinto-oikeuden verkkosivuilla osoitteessa:

<https://oikeus.fi/hallintooikeudet/vaasanhallinto-oikeus/fi/index/hallinto-oikeudenkuulutukset/paatoskuulutukset.html>

Muutoksenhakuohjeet ja valitusaika

Ohjeet valituksen tekemiseen löytyvät kuulutetun päätöksen muutoksenhakua koskevasta osasta sekä siihen liitetystä valitusosoituksesta. **Valitusaika päättyy 23.7.2020.**

Antopäivä
16.06.2020

Päätösnumero
20/0082/3

Diaarinumero
01373/18/5129

Asia Valitus ympäristölupa-asiassa

Muutoksenhakija Lahden Ampumaseura ry

Päätös, johon on haettu muutosta

Hollolan valvontajaosto 2.10.2018 (26.9.2018 § 28)

Valvontajaosto Hollolan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena on myöntänyt ympäristönsuojelulain 27 §:n mukaisen ympäristöluvan Lahden Ampumaseura ry:lle Hälvälän haulikkoradalle, joka sijaitsee Hollolassa Hälvälän ampuma-alueella kiinteistöllä 98-408-1-143. Toiminta on sijoitettava ja mitoitettava sekä toimintaa harjoitettava hakemuksessa esitetyn ja ympäristölupapäätöksessä annettujen lupamääräysten mukaisesti.

Lupaan on liitetty määräykset 1 - 23, joista määräykset 4b, 5, 10 ja 16 sekä niiden perustelut kuuluvat seuraavasti:

4b) Kun meluntorjuntatoimenpiteet (katso määräys 7) ovat valmistuneet ja niiden jälkeiset mittaukset (määräys 8) on tehty, saa ampumaradalla ampua seuraavien määräysten mukaan:

kuukausi	Ampumarjoitukset	Poikkeukset
tammikuu	lauantaisin klo 10.00 - 14.00	Puolustusvoimien urheilukoulun ampujilla on oikeus käyttää rataa harjoitukseen tammikuussa maanantai - perjantai klo 10.00 - 14.00.
helmikuu	lauantaisin klo 10.00 - 14.00	Puolustusvoimien urheilukoulun ampujilla on oikeus käyttää rataa

		harjoituksiin helmi- kuussa maanantai - per- jantai klo 10.00 - 14.00.
maaliskuu	maanantai - perjantai klo 9.00 - 16.00 lauantaisin klo 10.00 - 16.00	
huhtikuu-joulukuu	maanantai - torstai klo 9.00 - 20.30 perjantaisin klo 9.00 - 18.00 lauantaisin klo 10.00 - 16.00	

Kilpailut:

Kilpailuja voidaan järjestää 12 viikonloppuna (pe - su) vuodessa. Kilpailut voidaan järjestää kello 9.00 - 20.00. Kilpailuja ei saa järjestää heinäkuussa.

Kun kansainvälisen ampumaurheiluliiton alaisia MM (maailmanmestaruus) /MC-kilpailuja sekä EM (Euroopan mestaruus) ja PM (Pohjoismaiden mestaruus) -kilpailuja järjestetään, tulee niistä tiedottaa erikseen hyvissä ajoin Hollolan ympäristönsuojeluviranomaista sekä alueen asukkaita.

Maajoukkueleirit:

Maajoukkueleirejä voidaan järjestää maaliskuussa - toukokuussa enintään 8 viikonloppuna (la - su) klo 10.00 - 16.00.

Ampumarataa ei saa käyttää ammuntaan seuraavina päivinä eikä järjestää kilpailuja tai leirejä:

Pääsiäisen aika (pitkäperjantai - toinen pääsiäispäivä), vapunpäivä, äitienpäivä, helatorstai, helluntai, juhannus (kolme peräkkäistä päivää pe-su), isänpäivä, itsenäisyyspäivä, pyhäinpäivä, joulupyhät, uudenvuodenpäivä ja loppiainen.

Perustelut:

Hakemuksen liitteenä olleiden selvitysten mukaan (hakemuksen liite 9: Haulikkoradan ympäristömeluselvitys ja hakemuksen liite 10: Haulikkoradan torjuntatarkastelun päivitys) meluntorjuntatoimenpiteiden jälkeen ohjeavot eivät ylity lähimmillä melulle altistuvilla kohteilla. Vaikka raja-arvot eivät aina ylittyisi, voidaan haulikkoammunnasta aiheutuva melu sen luonteesta johtuen kuitenkin kokea erityisen häiritsevä. Siksi ammunta-aikoja on rajoitettu, jottei ympäröivälle asutukselle aiheudu melusta kohtuutonta viihtyisyshaittaa. Hälvälän ampuma-alueella toimii myös muitakin ampumaratoja ja alueen yhteisvaikutukset tulee huomioida.

5. Lahden Ampumaseura ry:n on vuosittain helmikuun loppuun mennessä ilmoitettava suunnitellut kilpailupäivät ja maajoukkueleirien ajankohdat sekä kulloisestakin tapahtumasta vastaavan henkilön yhteystiedot Hollolan ympäristönsuojeluviranomaiselle ja kirjallisesti Valkolantie 7:sta pohjoiseen, Vesipojantie 13:sta pohjoiseen sekä Vedenneidonpolun rakennetuille kiinteistöille. Lisäksi sama tieto tulee ilmoittaa paikallisessa lehdessä kunkin vuoden helmikuun loppuun mennessä ja sen tulee olla luettavissa esimerkiksi ampumaseuran internetsivuilla.

Perustelut:

Määräys kilpailujen ja maajoukkueleirien ajankohtien ennalta ilmoittamisesta on perusteltua, jotta ampumarata-alueen vaikutuspiirissä olevat asukkaat saavat tiedon ampumarata-alueen eniten melupäästöjä aiheuttavien toimintojen ajankohdista hyvissä ajoin etukäteen.

10. Haulit ja savikiekot tulee kerätä pois alueelta. Ammunnassa tulee käyttää ensisijaisesti ekokiekkoja.

31.12.2022 jälkeen ampuminen sallitaan vain radoilla, joilla kaikki ammutut haulit ja kiekot ja niiden kappaleet saadaan kerättyä. Mikäli tämä ei ole mahdollista, tulee ampumatoiminnassa käyttää ainoastaan sellaisia tarvikkeita, jotka eivät sisällä maaperän ja pohjaveden pilaantumisvaaraa aiheuttavia aineita.

Suojarakenteiden kuntoa ja toimivuutta (esimerkiksi riittäkö vallin korkeus pysäyttämään kaikki haulit) tulee seurata. Mahdolliset virheet tulee korjata viipymättä.

Perustelut:

Ampumatoiminnan jatkaminen I-luokan pohjavesialueella edellyttää maaperän ja pohjaveden pilaantumisen ehkäisemistä tehokkailla suojaus- ja seurantatoimilla. Jätelain mukaan ympäristöön ei saa jättää jätettä (roskaamiskielto).

16. Toiminnanharjoittajan on toimitettava suunnitelma Hälvälän ampuma-alueen melun- ja pohjaveden tarkkailusta hyväksyttäväksi Hollolan ympäristön-suojeluviranomaiselle. Suunnitelmassa on huomioitava Lahden Ampumaseura ry:n haulikkoradan sekä alueen muiden ampumamelua ja pohjavesivaikutuksia aiheuttavien toimintojen yhteisvaikutukset (esimerkiksi puolustusvoimat ja Hollolan Ampumaurheilukeskus ry). Suunnitelman tulee sisältää melumallinnus, pohjaveden näytteenottosuunnitelma, esitys melun mittaamisesta ja kirjallinen asiantuntija-arvio toimintojen yhteisistä melu- ja pohjavesivaikutuksista.

Suunnitelma tulee toimittaa 31.12.2018 mennessä osoitteeseen kirjaamo@hollola.fi tai Hollolan valvontajaosto, PL 66, 15871 Hollola sekä tiedoksi Hämeen ELY-keskukselle.

Saadun suunnitelman perusteella lupaviranomainen voi antaa erillisiä määräyksiä melu- ja pohjavedentarkkailusta.

Perustelut:

Määräys on annettu ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi. Ympäristön-suojelulain 63 §:n mukaan lupaviranomainen voi tarvittaessa ympäristöluvassa määrätä useat luvanhaltijat yhdessä tarkkailemaan toimintojensa vaikutusta (yhteistarkkailu) tai hyväksyä toiminnan tarkkailemiseksi osallistumisen alueella tehtävään seurantaan. Yhteistarkkailu voi koskea tähän lakiin tai vesilakiin perustuvaa tarkkailua.

64 §:n mukaan ympäristöluvassa voidaan määrätä, että toiminnanharjoittajan on esitettävä 62 §:n mukaisen seurannan ja tarkkailun tai 63 §:n mukaisen yhteistarkkailun järjestämisestä erillinen suunnitelma lupaviranomaisen, valvontaviranomaisen tai kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi. Suunnitelma on

toimitettava viranomaiselle niin ajoissa, että seuranta ja tarkkailu voidaan aloittaa toiminnan alkaessa tai muuna toiminnan vaikutusten kannalta tarkoituksenmukaisena ajankohtana. Suunnitelman esittämiseen sovelletaan, mitä 39 §:ssä säädetään ympäristöluvan hakemisesta. Päätös suunnitelman hyväksymisestä tehdään noudattaen, mitä 96 §:ssä säädetään.

Ampumaradat sijaitsevat vierekkäin ja kummastakin toiminnasta aiheutuu melua ja pohjavesivaikutuksia. Toimintojen melun ja pohjavesien yhteisvaikutuksia on tarpeen tarkkailla.

Vaatimukset hallinto-oikeudessa

Lahden Ampumaseura ry on hakenut muutosta ympäristölupapäätöksen ratkaisuosan määräyksiin 4b, 5, 10 ja 16.

Yhdistys on vaatinut poistettavaksi lupamääräyksestä 4b lauseen, jossa on kielletty kilpailujen järjestäminen heinäkuussa. Ammunta on lisäksi muutettava sallituksi lauantaisin maaliskuussa klo 10.00 - 18.00 ja huhtikuusta joulukuuhun klo 10.00 - 18.00 sekä sunnuntaisin maaliskuussa klo 10.00 - 18.00 ja huhtikuusta joulukuuhun klo 10.00 - 18.00.

Lupamääräyksestä 5 on vaadittu poistettavaksi velvoite ilmoittaa kilpailupäivistä ja maajoukkueleirien ajankohdista kirjallisesti Valkolantie 7:stä pohjoiseen, Vesipohjantie 13:sta pohjoiseen sekä Vedenneidonpolun rakennetuille kiinteistöille.

Lupamääräystä 10 on vaadittu muutettavaksi siten, että siitä poistetaan kohta, jossa velvoitetaan keräämään savikiekot, sekä kohta, ”21.12.2022 jälkeen ampuminen sallitaan vain radoilla, joilla kaikki ammutut haulit ja kiekot ja niiden kappaleet saadaan kerättyä”.

Valittajan on katsottava vaatineen lupamääräyksen 16 muuttamista siten, että se velvoittaa vain nyt kysymyksessä olevan toiminnan harjoittajaa ja vain sen toimintaa.

Hakija on perustellut vaatimustaan lupamääräyksen 4b muuttamisesta sillä, että se ei ole hakemuksessaan esittänyt kilpailujen rajoittamista heinäkuussa. Hakija on esittänyt ampuma-ajoksi sunnuntaisin valituksessa mainittuja aikoja. Lupa tulee myöntää kuten hakija on sitä hakenut. Meluntorjuntatoimenpiteiden valmistuttua alueelle ei jää häiriintyviä kohteita, jolloin annetulle määräykselle ei ole perusteita. Ampumaurheiluliiton kilpailukalenterissa on sijoitettu olympialajien (skeet ja trap) nuorten, naisten ja miesten sarjojen SM-kilpailut heinäkuulle, jotta saavutetaan korkea taso kilpailuun, kun maajoukkueampujat ovat kotimaassa, eivätkä ulkomailla kilpailumatkalla. Kilpailujen rajoittaminen heinäkuussa estäisi toiminnanharjoittajalta kilpailujen järjestämisen. Päätöskohdan perustelut ammunta-aikojen rajoitukselle eivät ole parhaan käyttökelpoisen tekniikan (BAT) vaatimuksen mukaisia.

Hakija on perustellut vaatimustaan lupamääräyksen 5 muuttamisesta sillä, että se ei ole hakemuksessaan esittänyt kilpailujen ilmoittamista kirjallisesti kiinteistöille ja luvan myöntäjän tulee myöntää lupa kuten hakija on sitä hakenut. Meluntorjuntatoimenpiteiden valmistuttua alueelle ei jää häiriintyviä kohteita,

jolloin mainitulle määräykselle ei ole perusteita (BAT Ampumaratojen ympäristövaikutusten hallinta, Suomen ympäristö 4/2014).

Vaativuudesta lupamääräyksen 10 muuttamisesta on perusteltu sillä, että kiekon sirpaleiden keräämiselle ei ole perusteita (BAT Ampumaratojen ympäristövaikutusten hallinta, Suomen ympäristö 4/2014). Vuonna 2010 on tutkittu Nasta-kiekoista haitta-aineiden kokonaispitoisuuksien lisäksi myös haitta-aineiden vesiliukoisuutta 1-vaiheisella ravistelutestillä. Tutkimusten perusteella maaperässä olevasta kiekkojätteestä ja tavallisista käyttämättömistä kiekoista liukenee antraseenia, asenaftenia, bentso(a)antraseenia, fenantreenia, fluo-antraseenia, fluoreenia, kryseeniä, naftaleenia ja pyreeniä. Lisäksi tavallisesta kiekosta liukenee bentso(a)pyreeniä, bentso(b)fluoranteeniä ja indeno(1,2,3-c,d)pyreeniä. PAH-yhdisteiden liukoisuus oli kuitenkin vähäinen. Kiekkojätteen PAH-yhdisteistä noin 0,01 % liukeni veteen ja tavallisten käyttämättömien kiekkojen yhdisteistä noin 0,004%. Niin kutsutusta ekokiekosta ei todettu liukenevan PAH-yhdisteitä määritysrajaa ylittäviä pitoisuuksia. Analyysien tutkimustulokset ovat selvityksen liitteenä B. Tutkimuksen perusteella molemmat kiekkotyypit voidaan hävittää sekajätteenä. Kiekonsirpaleiden säännöllinen poisto ei ole tarpeen, vaan niiden poistamisesta tulee huolehtia viimeistään toiminnan loputtua.

Lupamääräyksen 16 tulee velvoittaa vain hakijaa ja sen toimintaa. Lupamääräyksen 16 vaatimukset ovat ylimitoitettuja toiminnanharjoittajan resursseihin ja toiminnan laajuuteen nähden. Toimijoiden yhteisvaikutusten selvittäminen on viranomaisen tehtävä, eikä yksittäisen toiminnan harjoittajan. On kohtuutonta vaatia selvittämään muiden toimijoiden toiminnan vaikutuksia, esimerkiksi tekemään melumallinnukset ja suorittamaan omakustanteisesti melumittaukset, kun ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa niiden toimintaan, eikä saada haltuunsa seurantaan ja suunnitelmien laadintaan tarvittavia yksityiskohtaisia tietoja ja kun hakijan toimintaa on samaan aikaan rajoitettu. Käytännössä hakija velvoitetaan omakustanteisesti seuraamaan Suomen valtion laitoksen toimintaa vireisellä laajemmalla alueella kuin hakijalla itsellä on vuokrattuna. Alueella muiden toimijoiden (Puolustusvoimat) ympäristöluvituksesta määrää ja valvoo aluehallintovirasto, eikä hakijalla ole mahdollisuus vaikuttaa niihin.

Asian käsittely hallinto-oikeudessa

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä on terveydensuojeluviranomaisena valituksen johdosta antamassaan vastineessa todennut, ettei se pidä lupamääräyksen 4b muuttamista perusteltuna. Lupamääräyksen 5 muuttamisen osalta on todettu, että terveydensuojelun kannalta ei ole syytä ottaa tarkemmin kantaa siihen, millä tavoin lähiasukkaille tiedotetaan tapahtumista. Maaperän ja pohjaveden suojelua koskevan lupamääräyksen 10 osalta voidaan terveydensuojelun kannalta pitää toimijan esittämiä suojaustoimenpiteitä riittävinä, eikä terveydensuojeluviranomaisella ole lisättävää tai muutettavaa aikaisempaan lausuntoonsa. Lupamääräyksen 16 muuttamista koskevan vaatimuksen osalta on todettu, että kattavan ympäristövaikutusten seurannan kannalta on perusteltua, että tarkkailusuunnitelmassa huomioidaan Lahden Ampumaseura ry:n toiminnan lisäksi alueen muiden ampumamelua ja pohjavesivaikutuksia aiheuttavien toimintojen yhteisvaikutukset. Tarkkailu voidaan toteuttaa myös yhteistarkkailuna alueen muiden toimijoiden kanssa.

Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen esikunta on valituksen johdosta antamassaan vastineessa lausunut muun ohella, että se pitää perusteltuna lupamääräyksen 16 sisällön uudelleen harkitsemista.

Puolustusvoimien ampumaradan meluntorjuntaa koskeva sekä maaperän ja pohjaveden suojelusuunnitelmien laatimista koskeva velvoite on sisällytetty puolustusvoimien ampumaradan ympäristölupaan. Puolustusvoimat on toimitantanut ympäristöluvan edellyttämät suunnitelmat Etelä-Suomen aluehallintovirastolle, joka on tarkastanut ja hyväksynyt suunnitelmat sekä eräiltä osin muuttanut niiden johdosta lupamääräyksiä.

Puolustusvoimien ampumaradan toiminnan vaikutuksia pohjaveteen ja pintaveteen seurataan ympäristöluvan perusteella laaditun tarkkailuohjelman mukaisesti. Tarkkailuohjelma on toimitettu Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle (ELY-keskus) ja tiedoksi Hollolan kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Myös ampumaradan vuosittainen tarkkailuraportti on toimitettu kummallekin viranomaiselle. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella on näin ollen, Lahden Ampumaseura ry:n toimittaessa vastaavat tiedot haulikkoradan osalta, jo käytävissä riittävät tiedot ampumaratojen yhteisvaikutusten arvioimiseksi. Erillisen ampumaratojen yhteisvaikutuksia koskevan tarkkailusuunnitelman laatiminen ei tästä syystä ole perusteltua.

Ampumaratojen yhteisvaikutusten osalta on todettu, että ampumaradan melutason ohjearvot on määritetty yksittäislaukauksen AI-enimmäisäänitasona (Vnp 53/1997). Ampumaratojen niin sanottu yhteismelu ei ole AI-enimmäisäänitasojen summa, vaan korkein AI-enimmäisäänitaso. Sama koskee ampumaradan yksittäisten lajiratojen melun arviointia, näidenkin melutasot arvioidaan radoittain, ei kaikkien ratojen summana. Ohjearvosuureesta johtuen eri ampumaratojen (puolustusvoimien ampumarata ja Lahden Ampumaseura ry:n haulikkorata) yhteismelun selvittäminen ei ole käytännössä edes mahdollista.

Puolustusvoimien ampumaradan osalta ympäristönsuojelulain mukaisena lupaviranomaisena toimii aluehallintovirasto ja valvontaviranomaisena ELY-keskus. Hälvälän haulikkoradan osalta viranomaisena toimii kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Vaikka ampumaradoilla on eri lupa- ja valvontaviranomaiset, tulisi ympäristöluvassa lähtökohtaisesti määrätä vain sen toiminnan ympäristövaikutusten tarkkailusta, jolle toiminnalle myönnetään lupa. Eri toimintojen yhteisvaikutusten tarkkailua koskeva velvollisuus voi johtaa luvan saajan kannalta kohtuuttoman raskaaseen ja ylimitoitettuun menettelyyn.

Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on antanut valituksen johdosta vastineen, jossa on muun ohella todettu seuraavaa:

Lupamääräyksen 10 muuttamiselle siten, että savikiekot voitaisiin jättää rata-alueelle, ei ole perusteita. Tämä olisi lisäksi pohjaveden pilaamiskiellon vastaista. Valituksesta jää epäselväksi miksi lupamääräyksestä on vaadittu poistettavaksi virke ”31.12.2022 jälkeen ampuminen sallitaan vain radoilla, joilla kaikki ammutut haulit ja kiekot ja niiden kappaleet saadaan kerättyä”. Mikäli vaatimuksella tarkoitetaan, että toimintaa voitaisiin jatkaa 3.12.2022 jälkeen myös radoilla, joilla kaikkia hauleja ja kiekon kappaleita ei pystytä keräämään, katsoo ELY-keskus, ettei lupamääräyksen 10 muutokselle ole tältäkin osin perusteita, koska se olisi pohjaveden pilaamiskiellon vastainen.

Haulikkoammunnan jatkaminen vedenhankintaa varten tärkeällä pohjavesialueella edellyttää, että pohjaveden pilaantumisen vaara poistetaan tehokkailla suojatoimenpiteillä. Rata-alue ja sen ympäristö on helposti vettä- ja haitta-aineita läpäisevää hiekkaa. Rata-alueelle ja sen ympäristöön kertyvästä kiekko- ja haulijätteestä voi liueta ja huuhtoutua maaperään ja pohjaveteen PAH-yhdisteitä ja metalleja. Maaperän ja pohjaveden pilaantumisen vaaran poistaminen edellyttää kiekko- ja haulijätteen säännöllistä keräämistä. Nykyinen haulien keruujärjestelmä ei ole riittävän tehokas kaikkien haulien keräämiseksi.

Korkein hallinto-oikeus on ampumaradan aiempaa ympäristölupaa koskevasta valitusasiasta 4.4.2017 antamassaan päätöksessä (diaarinumero 621/1/16) määrännyt luvan päättymään 31.12.2019. Korkein hallinto-oikeus on tuolloin katsonut, että pysyväluonteinen ampumaratatoiminta alueella edellyttää haitta-aineiden hallinnan merkittävää tehostamista maaperän sekä pohjaveden pilaantumisen ehkäisemiseksi.

Lupamääräyksen 16 osalta on todettu, että toiminnan sijainti vedenhankintaa varten tärkeällä pohjavesialueella edellyttää tehokasta toiminnan pohjavesivai-
kutusten tarkkailua. Myös haulikkoradasta ja alueen muista vastaavanlaisista pohjavesiriskiä aiheuttavista toiminnoista pohjaveteen kohdistuvien yhteisvai-
kutusten selvittäminen on perusteltua.

Hollolan kunnan valvontajaosto on valituksen johdosta antamassaan lausunnossa esittänyt valituksen hylkäämistä.

Valvontajaosto on viitannut ympäristölupapäätöksessä esittämiinsä perusteluihin sekä todennut seuraavaa:

Lupaharkintaa tehtäessä on noudatettu yleistä säädöshierarkiaa. Ensisijaisesti on sovellettu ajantasaista ympäristönsuojelulainsäädäntöä huomioon ottaen annetut asetukset ja lainsäädännön esityöt. Lupamääräykset on perusteltu voimassa olevan lainsäädännön mukaan asiallisesti ilmoittamalla se säännös, johon määräys perustuu. Lupamääräyksiä ei ole perusteltu ensisijaisesti ohjeilla ja oppailla, vaan lupaharkintaa on tehty voimassa olevan lainsäädännön mukaan.

Ampumaratatoiminnasta annettuja oppaita on sovellettu toissijaisesti. BAT-selvitys Ampumaratojen ympäristövaikutusten hallinta, on ollut viranomaisen käytössä ja sitä on sovellettu toissijaisesti Lahden ampumaseura ry:n lupapäätöksen valmistelussa. BAT-selvityksen lisäksi viranomaisen käytössä on ollut julkaisu Ampumaratojen ympäristölupa – Opas toiminnanharjoittajille sekä lupa- ja valvontaviranomaisille, Suomen ympäristö 23/2012. BAT-selvityksen tavoitteena on määritellä ampumatoinnin osalta ympäristönsuojelulain mukaiset parhaat käyttökelpoiset tekniikat ja ympäristön kannalta parhaat käytännöt tapauskohtaisen harkinnan tueksi. Tavoitteena on, että ympäristölupaopas ja BAT-selvitys muodostavat kokonaisuuden, joka toimii riittävänä perustana ampumaradan teknisten ja toiminnallisten ratkaisujen suunnitteluun ja sitä koskevaan päätöksentekoon ympäristölupaprosessissa.

Lupamääräyksessä 4b asetettu rajoitus, joka kieltää kilpailujen järjestämisen heinäkuussa on asetettu, jotta ympäröivälle asutukselle ei aiheutuisi kohtuutonta viihtyisyshaittaa. Myös muut toiminta-aikarajoitukset on asetettu sa-

masta syystä. Vaikka raja-arvot eivät ylittyisi, ampumamelu kuuluu asuinalueella. Haulikkoammunnasta aiheutuva melu voidaan sen luonteesta johtuen kokea erityisen häiritsevänä. Toiminta sijaitsee asutuksen ja loma-asutuksen läheisyydessä. Myös BAT-selvityksessä yhtenä melun hallinta- ja vähentämiskeinona on esitetty pitempiäaikaista, esimerkiksi koko lomakauden pituista hiljaista jaksoa.

Lupamääräyksessä 5 asetettu velvoite tiedottaa suoraan lähialueen asukkaiden postilaatikkoihin on asetettu, jotta asukkaat saavat tiedon ampuma-alueen eniten melupäästöjä aiheuttavien toimintojen ajankohdista hyvissä ajoin etukäteen. Suora tiedottaminen varmistaa tiedonkulun. Monikanavainen tiedottaminen on tehokasta ja tärkeää. Etukäteen saatu tieto meluavasta toiminnasta voi vähentää häiritsevää kokemusta kyseessä olevasta melusta. Tiedottaminen on mainittu myös BAT-selvityksessä.

Lupamääräyksessä 10 myös savikiekot on määrätty kerättäväksi maaperän ja pohjaveden pilaantumisen ehkäisemiseksi, sillä toiminta sijaitsee I-luokan pohjavesialueella. Ympäristönsuojelulain 16 § ja 17 § kieltävät maaperän ja pohjaveden pilaamisen. Määräyksessä on otettu huomioon annetut lausunnot ympäristönsuojelulain 48 § mukaisesti. Hämeen ELY-keskus katsoi lausunnoissaan, että toiminta voi aiheuttaa maaperän ja pohjavesien pilaantumista ja toiminta tulee mahdollisuuksien mukaan sijoittaa pohjavesialueen ulkopuolelle. Lisäksi ELY-keskus on todennut launnonssaan, että haulikkoradan jatkaminen nykyisellä paikalla edellyttää maaperän ja pohjaveden pilaantumisen ehkäisemistä tehokkailla suojaus- ja seurantatoimilla. Haulien ja savikiekkojen kappaleiden keräys oli ELY-keskuksen lausunnon mukaan yksi suojaustoimi. BAT-selvityksen mukaan PAH-yhdisteet, joita savikiekot sisältävät, eivät kulkeudu pohjaveteen tai maaperän pintakerrosta syvemmälle. Hollolan kunnan valvontajaosto on määräystä antaessaan huomionut, että toiminta sijaitsee erittäin herkällä alueella. Pohjavesien pilaantumisen vaara ja varovaisuusperiaate huomioiden on määräys katsottu tarpeelliseksi.

Hälvälän ampuma-alueella toimii Lahden Ampumaseura ry:n lisäksi aluehallintoviraston myöntämällä ympäristöluvalla Suomen puolustusvoimat ja heidän alaisuudessaan Hollolan Ampumaurheilukeskus ry, ilmeisesti oikeastaan Hälvälän Ampumaurheilukeskus ry. Puolustusvoimien hallinnoimalla alueella on 150, 200 ja 300 metrin kivääriradat (30, 20 ja 40 paikkaa), 50 metrin pienoiskiväärirata (40 ampumapaikkaa), 25 metrin pistoolirata (50 ampumapaikkaa) sekä 50 metrin ampumahiihtorata. Ampumaradat sijaitsevat haulikkoratojen vieressä. Toiminnan aiemmissa vaiheissa tai Lahden Ampumaseura ry:n ympäristölupahakemuksessa ei ole selvitetty toimintojen yhteisvaikutuksia ympäristöön.

Lupamääräys 16 on annettu sen selvittämiseksi, minkälaisia yhteisvaikutuksia Hälvälän ampuma-alueella toimivien ampumaratojen toiminnasta syntyy. Vaikka ympäristölupapäätökset ovat erilliset, ympäristövaikutukset ovat yhteiset, ja vastaanottava ympäristöelementti on sama (pohjavesi ja asutus). Samaa aluetta kuormittaa useita toimintoja, joiden vaikutuksia ei voida yksiselitteisesti erottaa toisistaan. Myös toiminnan ympäristöriskejä voidaan arvioida vasta, kun on tiedossa Hälvälän ampuma-alueella syntyvä melu ja pohjavesivaikutus. Yhteisvaikutusten selvittäminen on välttämätöntä, jotta voidaan arvioida todellisia pohjaveteen, maaperään ja lähiasutukselle syntyviä ympäristö-

haittoja ja ryhtyä tulosten perusteella tarpeellisiin valvonnallisiin toimenpiteisiin. Vaikka havaittujen muutosten selvittäminen ja syy-seuraussuhteiden selvittäminen tuottaa ongelmia, ratkaisut on tehtävä kulloinkin käsillä olevien tietojen varassa varovaisuusperiaate huomioiden.

Asianosaisille on varattu mahdollisuus vastineiden antamiseen. Vastineita ei ole annettu.

Hollolan kunnan maankäytölle on varattu tilaisuus vastineen antamiseen. Vastinetta ei ole annettu.

Hollolan kunnalle on varattu tilaisuus vastineen antamiseen. Vastinetta ei ole annettu.

Lahti Aqua Oy:lle on varattu tilaisuus vastineen antamiseen. Vastinetta ei ole annettu.

Lahden Ampumaseura ry on vastineiden ja lausunnon johdosta antamassaan vastaselityksessä todennut, ettei annetuissa vastineissa ja lausunnoissa, pois lukien puolustusvoimien lausunto, ole esitetty tyydyttäviä perusteluja valituksen hylkäämiseksi.

Lisäksi vastaselityksessä on muun ohella todettu, että vaikka ampumaratojen BAT-ohjeistuksella ei ole niin sanottua yhteiseurooppalaista BREF-asiakirjastatusta, on suomalaisessa oikeuskäytännössä runsaasti esimerkkejä siitä, että ympäristöministeriön ohjeita sovelletaan ja käytetään lupamääräysten lähtökohtana ja ympäristönsuojelulain viranomaisohjeena ja soveltamisessa.

Parhaan käyttökelpoisen tekniikan BAT-käsite on keskeisessä asemassa arvioidessa ympäristönsuojelun vaatimustasoa ympäristönsuojelulain mukaisessa lupamenettelyssä ja se on tarkoitettu parantamaan ympäristönsuojelun tasoa, kehittämään ampumaratojen kustannustehokkuutta, yhtenäistämään ympäristölupien vaatimustasoa ja luomaan paremmat edellytykset tapauskohtaisten olosuhteiden huomioimiselle sekä vähentämään turhia investointeja. Siten BAT:n soveltamista on pidettävä lähtökohtana ja suomalaisen oikeusharkinnan perustana myös Hälvälän haulikkoradan ympäristölupa-asian käsittelyssä. Yhdistys on viitannut näiltä osin myös lupamääräyksen lupaehtojen kohtaan 22, jossa toiminnanharjoittajaa veloitetaan käyttämään parasta käyttökelpoista tekniikkaa ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi.

Hälvälän haulikkoradalla on käynnistynyt luvan mukaiset mittavat meluntorjuntatoimenpiteet, joilla varmistetaan, ettei ympäröivälle asutukselle aiheudu melusta kohtuutonta haittaa. Toiminnan rajoittamiselle heinäkuussa ei meluntorjuntatoimenpiteiden jälkeen ole enää perusteita, sillä ohjearvot alittuvat. Tämä antaa lähtökohtaisesti oikeuden harjoittaa ammuntaa klo 7 - 22 välisenä aikana (Ampumaratojen ympäristölupa. Opas toiminnanharjoittajille sekä lupa- ja valvontaviranomaisille. Suomen ympäristö 23/2012). Käyttöaikarajoituksiin turvaudutaan vain, mikäli melupäästön leviämisen estämisellä ei päästä riittävään melualueen pienenemiseen. Myös olemassa oleville ampumaradoille tulee määritellä melualueet. Näidenkin ratojen ympäristön maankäyttö suunnitellaan niin, että ampumaradan melu tulee huomioiduksi. Tavoitteena tulee olla, ettei altistuvien määrä lisääny, ja pitkällä aikavälillä vähenee. Valtakun-

nalliset alueidenkäyttötavoitteet sisältävät seuraavan melusta johtuvien haittojen ehkäisyä koskevan erityistavoitteen: ”Alueiden käytössä on ehkäistävä melusta aiheutuvaa haittaa ja pyrittävä vähentämään jo olemassa olevia haittoja. Uusia asuinalueita ja muita melulle herkkiä toimintoja ei tule sijoittaa melualueille ilman, että riittävä meluntorjunta varmistetaan.” Tavoitteen toteutumista tulee edistää sekä kaavoituksessa että viranomaisen toiminnassa. BAT-ohjeessa on myös esitetty vastuullista kaavoitusta.

Kirjallinen ilmoittaminen on sähköisen viestinnän aikakaudella vanhentunut tapa. Tästä syystä Lahden Ampumaseura ry on ottanut tavoitteekseen tehokkaan ja nopeamman viestinnän.

Hollolan elinvoimalautakunta on lausunnossaan kertonut soveltaneensa toissijaisesti ampumaratatoiminnasta annettuja oppaita. Lahden Ampumaseura ry katsoo menettelyn olevan ampumaratojen ympäristölupasäädösten vastaista.

Hakijan tavoite on selkeyttää ja muuttaa lupamääräys 10 yksiselitteiseksi. Ratakohtainen todentaminen on mahdotonta, kun ampumasuunnat menevät päällekkäin. Ammuttaessa esimerkiksi skeet radoilla 3 ja 4, leviävät haulit käytännössä ratojen 1 - 6 kohdalle ja valuvat radan edellä olevaan haulien keräyskouruun. Trap-radoilla ammuttaessa päällekkäisyyttä on vain osittain vierekkäisten ratojen kanssa, kuten myös savikiekkojen kanssa. Lisäksi vaatimus kaikkien haulien ja kiekkojen sekä niiden kappaleiden keräämisestä on luonnonolosuhteissa mahdoton ja kohtuuton.

Hallinto-oikeuden ratkaisu

Valituksen enemmälti hyläten, hallinto-oikeus muuttaa Hollolan valvontajaoston päätöksen lupamääräyksen 16 kuulumaan kokonaisuudessaan seuraavasti (muutokset kursivilla):

16. Toiminnanharjoittajan on toimitettava suunnitelma Hälvälän ampuma-alueen melun- ja pohjaveden tarkkailusta hyväksyttäväksi Hollolan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Suunnitelmassa on huomioitava Lahden Ampumaseura ry:n haulikkoradan sekä alueen muiden ampumamelua ja pohjavesivaikutuksia aiheuttavien toimintojen yhteisvaikutukset (esimerkiksi puolustusvoimat ja Hollolan Ampumaurheilukeskus ry). *Tarkkailu voidaan toteuttaa yhdessä muiden lähialueen toiminnanharjoittajien kanssa.*

Suunnitelma tulee toimittaa 31.12.2020 mennessä osoitteeseen kirjaamo@hollola.fi tai Hollolan valvontajaosto, PL 66, 15871 Hollola sekä tiedoksi Hämeen ELY-keskukselle.

Saadun suunnitelman perusteella lupaviranomainen voi antaa erillisiä määräyksiä melu- ja pohjavedentarkkailusta.

Perustelut

Sovellettu lainsäädäntö

Ympäristönsuojelulain 5 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan mainitussa laissa tarkoitetaan *ympäristön pilaantumisella* sellaista päästöä, jonka seurauksena aiheutuu joko yksin tai yhdessä muiden päästöjen kanssa: a) terveyshaittaa;

b) haittaa luonnolle ja sen toiminnoille; c) luonnonvarojen käyttämisen estymistä tai melkoista vaikeutumista; d) ympäristön yleisen viihtyisyyden tai erityisten kulttuuriarvojen vähentymistä; e) ympäristön yleiseen virkistyskäyttöön soveltuvuuden vähentymistä; f) vahinkoa tai haittaa omaisuudelle taikka sen käytölle; tai g) muu näihin rinnastettava yleisen tai yksityisen edun loukkaus.

Ympäristönsuojelulain 16 §:n mukaan maahan ei saa jättää tai päästää jätettä tai muuta ainetta taikka eliöitä tai pieneliöitä siten, että seurauksena on sellainen maaperän laadun huononeminen, josta voi aiheutua vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle, viihtyisyyden melkoista vähentymistä tai muu niihin verrattava yleisen tai yksityisen edun loukkaus (maaperän pilaamiskielto).

Ympäristönsuojelulain 17 §:n mukaan ainetta, energiaa tai pieneliöitä ei saa panna, päästää tai johtaa sellaiseen paikkaan tai käsitellä siten, että:

- 1) tärkeällä tai muulla vedenhankintakäyttöön soveltuvalla pohjavesialueella pohjaveden laadun muutos voi aiheuttaa vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle taikka pohjaveden laatu voi muutoin olennaisesti huonontua;
- 2) toisen kiinteistöllä olevan pohjaveden laadun muutos voi aiheuttaa vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle taikka tehdä pohjaveden kelpaamattomaksi tarkoitukseen, johon sitä voitaisiin käyttää; tai
- 3) toimenpide vaikuttamalla pohjaveden laatuun muutoin saattaa loukata yleistä tai toisen yksityistä etua (*pohjaveden pilaamiskielto*).

Saman pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä sellaisista 1 momentissa tarkoitetuista aineista, jotka ovat ympäristölle ja terveydelle vaarallisia ja joiden päästäminen suoraan tai epäsuorasti pohjaveteen on kielletty.

Ympäristönsuojelulain 48 §:n 2 momentin mukaan ympäristölupa on myönnettävä, jos toiminta täyttää ympäristönsuojelulain ja jätelain sekä niiden nojalla annettujen asetusten vaatimukset.

Ympäristönsuojelulain 49 §:n mukaan ympäristöluvan myöntäminen edellyttää, ettei toiminnasta, asetettavat lupamääräykset ja toiminnan sijoituspaikka huomioon ottaen, aiheudu yksinään tai yhdessä muiden toimintojen kanssa:

- 1) terveystahaittaa;
- 2) merkittävää muuta 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua seurausta tai sen vaaraa;
- 3) 16–18 §:ssä kiellettyä seurausta;
- 4) erityisten luonnonolosuhteiden huonontumista taikka vedenhankinnan tai yleiseltä kannalta tärkeän muun käyttömahdollisuuden vaarantumista toiminnan vaikutusalueella;
- 5) eräistä naapuruussuhteista annetun lain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua kohtuutonta rasitusta;
- 6) olennaista heikennystä edellytyksiin harjoittaa saamelaisen kotiseutualueella perinteisiä saamelaiselinkeinoja tai muutoin ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria taikka olennaista heikennystä kolttien elinolosuhteisiin tai mahdollisuuksiin harjoittaa kolttalaissa tarkoitettuja luontaiselinkeinoja kolttaluueella.

Ympäristönsuojelulain 52 §:n 1 momentin mukaan ympäristöluvassa on annettava tarpeelliset määräykset:

- 1) päästöistä, päästöraja-arvoista, päästöjen ehkäisemisestä ja rajoittamisesta sekä päästöpaikan sijainnista;
- 2) maaperän ja pohjavesien pilaantumisen ehkäisemisestä;
- 3) jätteistä sekä niiden määrän ja haitallisuuden vähentämisestä;
- 4) toimista häiriö- ja muissa poikkeuksellisissa tilanteissa;
- 5) toiminnan lopettamisen jälkeisestä alueen kunnostamisesta ja päästöjen ehkäisemisestä sekä muista toiminnan lopettamisen jälkeisistä toimista;
- 6) muista toimista, joilla ehkäistään tai vähennetään ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa.

Saman pykälän 3 momentin mukaan lupamääräyksiä annettaessa on otettava huomioon toiminnan luonne, sen alueen ominaisuudet, jolla toiminnan vaikutus ilmenee, toiminnan vaikutus ympäristöön kokonaisuutena, ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi tarkoitettujen toimien merkitys ympäristön kokonaisuuden kannalta sekä tekniset ja taloudelliset mahdollisuudet toteuttaa nämä toimet. Päästöraja-arvoa sekä päästöjen ehkäisemistä ja rajoittamista koskevien lupamääräysten tulee perustua parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan. Lupamääräyksissä ei kuitenkaan saa velvoittaa käyttämään vain tiettyä tekniikkaa. Lisäksi on tarpeen mukaan otettava huomioon energian ja materiaalien käytön tehokkuus sekä varautuminen onnettomuuksien ehkäisemiseen ja niiden seurausten rajoittamiseen.

Ympäristönsuojelulain 62 §:n 1 momentin mukaan ympäristöluvassa on annettava tarpeelliset määräykset päästöjen ja toiminnan tarkkailusta sekä toiminnan vaikutusten ja toiminnan lopettamisen jälkeisen ympäristön tilan tarkkailusta.

Ympäristönsuojelulain 63 §:n mukaan lupaviranomainen voi tarvittaessa ympäristöluvassa määrätä useat luvanhaltijat yhdessä tarkkailemaan toimintojensa vaikutusta (yhteistarkkailu) tai hyväksyä toiminnan tarkkailemiseksi osallistumisen alueella tehtävään seurantaan. Yhteistarkkailu voi koskea tähän lakiin ja vesilakiin perustuvaa tarkkailua.

Ympäristönsuojelulain 64 §:n 1 momentin mukaan ympäristöluvassa voidaan määrätä, että toiminnanharjoittajan on esitettävä 62 §:n mukaisen seurannan ja tarkkailun tai 63 §:n mukaisen yhteistarkkailun järjestämisestä erillinen suunnitelma lupaviranomaisen, valvontaviranomaisen tai kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

Eräistä naapuruussuhteista annetun lain 17 §:n 1 momentin mukaan kiinteistöä, rakennusta tai huoneistoa ei saa käyttää siten, että naapurille, lähistöllä asuvalle tai kiinteistöä, rakennusta tai huoneistoa hallitsevalle aiheutuu kohtuutonta rasitusta ympäristölle haitallisista aineista, noesta, liasta, pölystä, hajusta, kosteudesta, melusta, värinästä, säteilystä, valosta, lämmöstä tai muista vastaavista vaikutuksista.

Valtioneuvoston päätös ampumaratojen aiheuttaman melutason ohjearvoista (53/1997)

Mainitun päätöksen 2 §:n 1 momentin mukaan ampumaradan aiheuttamien meluhaittojen ehkäisemiseksi ja ympäristön viihtyisyyden turvaamiseksi on ohjeena, että melutaso ei saa ylittää A-painotettuna enimmäistasona impulssi-aikavakiolla (L_{AImax}) määritettynä seuraavia arvoja: asumiseen käytettävät alueet 65 dB, --- loma-asumiseen käytettävät alueet 60 dB ---.

Ampumaratojen aiheuttaman melutason ohjearvoista annetun valtioneuvoston päätöksen 3 §:n mukaan ohjearvoja sovellettaessa on otettava huomioon ampumaratatoiminnan luonne, kuten ampuma-ajat, laukausmäärät ja ampumalajit, sekä 2 §:ssä tarkoitetun alueen todellinen tai suunniteltu käyttö ja merkitys.

Asiassa saatu selvitys

Kyseessä on olemassa oleva ampumaratatoiminta, jolle Lahden seudun ympäristölautakunta on 30.10.2014 myöntänyt 31.12.2024 saakka voimassa olevan määräaikaisen ympäristöluvan. Korkeimman hallinto-oikeuden 4.4.2017 antaman päätöksen taltionumero 1568 mukaan ympäristöluva on voimassa määräaikaisena 31.12.2019 asti. Hollolan valvontajaosto on päätöksellään 19.4.2017 antanut lisämääräyksiä toiminnan meluntorjuntaan liittyen. Toistaiseksi voimassa olevaa lupaa on haettu Lahden Ampumaseura ry:n hallinnassa olevan haulikkoradan kuuden radan (2 trap-, 2 skeet- ja 2 yhdistelmärataa) toiminnalle. Hälvälän haulikkoradalla voidaan harrastaa skeet-, kansallinen skeet-, trap-, automaattitrap-, kansallinen trap-, metsästystrap-, kaksoistrap- ja metsästysammunta sekä kompak sporting -ammuntaa.

Rata sijaitsee Metsähallituksen omistamalla kiinteistöllä 98-408-1-143. Luvan hakijan vuokraaman alueen pinta-ala on noin 6,8 hehtaaria. Kyseessä on vuonna 1987 valmistunut ampumarata-alue. Alueella on voimassa Hollolan valtuuston hyväksymä strateginen yleiskaava, joka sisältää viisi oikeusvaikutteista karttaa. Pääkartassa alue on osoitettu puolustusvoimien alue/muuttuva alue –merkinnällä. Kaavamääräyksessä edellytetään, että alueen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota toiminnan haitallisten ympäristövaikutusten vähentämiseen ja ympäristön suojaamiseen. Ampumaratatoimintoja kehitetään niin, että alueella voi toimia ampumaurheilukeskus.

Hälvälän haulikkoradat sijaitsevat puolustusvoimien ampumarata-alueen ja harjoitusalueen yhteydessä. Puolustusvoimien toiminnot ovat haulikkorata-alueen länsipuolella. Radat sijaitsevat Hälvälän asuinalueen pohjoispuolella ja ampumasuunta on koilliseen päin. Ampumaradan etelä-kaakkoispuolella maasto on melko tasaista, eikä luonnollisia meluesteitä Tiilikankaan taajaman suuntaan ole. Ampumasuunnassa on puolestaan mäkiä, jotka rajoittavat melun leviämistä. Haulikkorataa ja Hälvälän ampuma-aluetta ympäröivä alue on metsämaata. Lähin asuinrakennus sijaitsee noin 650 metrin etäisyydellä ampumaradan paviljongista. Etäisyys Tiilikankaan asuinalueelle on noin 950 metriä haulikkoradan paviljongista kaakkoon. Lähin asuin kiinteistö on 750 metrin etäisyydellä lähimmän radan ampumapaikasta mitattuna. Tiilikankaan ala-aste ja päiväkotit sijaitsevat 2 kilometrin etäisyydellä haulikkoradan paviljongista etelä-kaakkoon, Ilvestien leikkipaikka sijaitsee reilun kilometrin etäisyydellä lähimmän radan ampumapaikalta mitattuna kaakossa, Tiirismaan ulkoilualueelle on radalta matkaa noin 400 metriä. Lisäksi noin viiden kilometrin etäisyydellä ampumaradasta on 12 koulua ja päiväkotia sekä 11 leikkikenttää ja yksi sairaala. Noin 2,4 kilometrin etäisyydellä sijaitsee terveyskeskus. Lähimmät luonnonsuojelualueet sijaitsevat 1 - 1,5 kilometrin etäisyydellä itä-, koillis- ja pohjoispuolella. Kutajärven linnuston suojelun kannalta tärkeään Natura-alueeseen (FI0306006) kuuluva Kutajärvi sekä neljä erillistä Vesijärven lahtea sijaitsevat lähimmillään noin 2,4 kilometrin etäisyydellä haulikkoradoista.

Haulikkorata-alue sijaitsee Salpakankaan (0409852) I-luokan pohjavesialueella ja pohjaveden muodostumisalueella. Geologian tutkimuskeskuksen aineistojen ja lausunnon (Pohjaveden pinnan syvyys ja pohjaveden virtaussuunnat haulikkorata-alueella 5.3.2002) mukaan pääosassa haulikkorata-aluetta pohjaveden virtaussuunta on kohti lounasta. Alueen itäisimmästä osasta pohjavettä virtaa jonkin verran myös koilliseen kohti Räläksuota. Lausunnon mukaan pohjavedenpinnan syvyys haulikkorata-alueella on noin 12 - 13 metriä maanpinnasta. Rata-alueella sijaitsevan havaintoputken pohjaveden pinta on ollut noin 10 metrin syvyydellä maanpinnan tasosta +144. Salpakankaan pohjavesialueella noin 800 metrin etäisyydellä pohjavesialueesta itään sijaitsee Tiilijärven pohjavedenottamo, joka on poistettu käytöstä vuonna 2007. Lähin lähde on Räläksuon lähde, joka sijaitsee rata-alueen vallista mitattuna 500 metrin etäisyydellä koillisessa. Maaperäkartoitustietojen mukaan alueen pintamaalaji on hiekkaa. Rata sijaitsee Vähäjoen ja siten myös Porvoonjoen valuma-alueella.

Pohjaveden laatua on seurattu ampumarata-alueen eteläosassa sijaitsevasta havaintoputkesta (HP1/03) otetuilla näytteillä vuodesta 2004 lähtien. Vuosina 2010 ja 2011 otettujen näytteiden metallipitoisuudet ovat ylittäneet talousveden laatuvaatimukset sekä pohjaveden ympäristölaatu normin mukaiset enimmäispitoisuudet lyijyn, nikkelin ja sinkin osalta. Muina vuosina ei ole havaittu kohonneita pitoisuuksia. Pohjavesiseurannassa on havaittu ajoittain myös PAH-yhdisteitä sekä havaintoputkesta että lähteestä otetuista näytteistä.

Haulikkoradalla ja sen ympäristössä on tehty useita melumittauksia vuosien 2001 - 2017 välillä. Olosuhteet ovat mittauksissa olleet vaihtelevia ja ammunnat osin erilaisia verrattuna laskentaan. Lisäksi keskiarvon laskentatapa on poikennut laskennan periaatteista. Mittauksista suurin osa on jouduttu tekemään mittausohjeen vastaisissa olosuhteissa eli väärällä tuulen suunnalla. Vuonna 2016 tehdyssä ympäristömeluselvityksessä (Akukon Oy 20.4.2016) tarkasteltaessa melutasoja lähimmillä altistuvilla kohteilla rata 3 (skeet) aiheutti ohjearvon ylityksen yhdellä desibelillä tarkastelusuunnassa Tiilikangas. Kyseistä selvitystä tehtäessä käytettiin parasta sillä hetkellä saatavilla olevaa tietoa haulikon melupäästöistä. Vuoden 2017 päivityksessä laskentamelutarkastelussa (haulikkoradan torjuntatarkastelun päivitys 6.4.2017 Akukon Oy) ampumaratamelun ohjearvot eivät ylittyneet lähimmissä häiriintyvissä kohteissa. Uudella melupäästöillä laskettuna AI-enimmäisäänitaso L_{AImax} oli noin 2 - 3 dB pienempi kuin vanhalla melupäästöillä laskettuna.

Meluntorjuntarakenteina radalla toimivat muun muassa ratojen välissä meluesteinä toimivat väliseinät sekä ratojen etupuolella ampumasuunnassa sijaitsevat neljästä kuuteen metriin korkeat maavallit, joiden päällä on kolme metriä korkea pressu- ja lauta-aita. Maavallin etureunassa on kouru ja pysäytin johon haulit kerääntyvät ja josta ne otetaan talteen. Lahden Ampumaseura ry on lisäksi laatinut suunnitelman ampumamelupäästöjen vähentämiseksi Hälvälän haulikkoradalla 28.6.2016. Radalla on rakenteilla korotettuja meluvalleja.

Haulikkoratojen vuosittainen (2013) laukausmäärä oli yhteensä 257 750 laukausta (trap 124 500 laukausta, skeet 99 750 laukausta ja kompak sporting 33 500 laukausta). Arvion mukaan ammutuista hauleista saadaan kerättyä talteen vuosittain noin 70 % (vuoden 2013 laukausmäärällä noin 300 kg/vuosi). Alueelle jäävät raskasmetallimäärät ovat haulien koostumuksen perusteella ar-

violta noin 1 260 kg lyijyä, 13 - 39 kg antimonia ja 1,3 - 6,5 kg arseenia. Lisäksi maastoon jäävät savikiekkojen jäännökset ampumapaikkojen etupuolelle. Metallien ja PAH-yhdisteiden kulkeutumista ratarakenteen pinnasta syvemmälle maaperään on tutkittu ottamalla maanäytteet rata-alueelta 0,5 metrin syvyydestä. Näytteissä todettiin lievästi kohonneet lyijypitoisuudet (67 ja 80 mg/kg). Pitoisuudet olivat kuitenkin alle alemman ohjearvotason. Antimonin pitoisuudet olivat alle määrittäysrajan.

Oikeudellinen arviointi

Hallinto-oikeudella on luvan hakijan tekemän valituksen johdosta arvioitavana se, tulisiko Lahden ampumaseura ry:lle myönnetyn ympäristöluvan lupamääräyksiä 4b, 5, 10 ja 16 valituksessa esitettyjen perusteiden johdosta muuttaa.

Valituksenalaiset lupamääräykset ovat osin poikenneet siitä, mitä luvan hakijan hakemuksessa on esitetty. Luvan hakija on valituksessaan todennut, että lupa tulisi myöntää kuten hakija on sitä hakenut. Hallinto-oikeus toteaa, että ympäristönsuojelulain säännökset huomioon ottaen lupaviranomainen voi ja sen tarvittaessa tulee antaa lupahakemuksesta poikkeavia määräyksiä pilaantumisen ehkäisemiseksi ja luvan myöntämisedellytysten varmistamiseksi.

Lupamääräykset 4b ja 5

Luvan hakija on valituksessaan esittänyt, että kilpailujen järjestämistä ei tulisi rajoittaa heinäkuussa. Lisäksi valituksessa on esitetty, että ammunta tulisi sallia lauantaisin maaliskuussa klo 10.00 - 18.00 ja huhtikuusta joulukuuhun klo 10.00 - 18.00. Ammunta-aikaa tulisi lisätä myös siten, että ammunta olisi sallittua sunnuntaisin maaliskuussa klo 10.00 - 18.00 ja huhtikuusta joulukuuhun klo 10.00 - 18.00. Valituksen perusteina on muun ohella esitetty, että koska melurajat eivät tule enää luvassa määrättyjen meluntorjuntatoimenpiteiden jälkeen ylittymään, ei toiminta-aikojen rajoittamiselle ole perusteita.

Valtioneuvosto on antanut päätöksen ampumaratojen aiheuttaman melutason ohjearvoista (53/1997). Sen mukaan ampumaradan aiheuttamien meluhaittojen ehkäisemiseksi ja ympäristön viihtyisyyden turvaamiseksi on ohjeena, että melutaso ei saa ylittää A-painotettuna enimmäisäänitasona impulssiaikavakiolla (L_{AImax}) määritettynä muun muassa asumiseen käytettävillä alueilla melutasoa 65 dB ja loma-asumiseen käytettävillä alueilla 60 dB. Ohjearvoja sovellettaessa on otettava huomioon ampumaratatoiminnan luonne, kuten ampuma-ajat, laukausmäärät ja ampumalajit sekä lähialueen todellinen tai suunniteltu käyttö ja merkitys.

Asiakirjoista saadun selvityksen ja karttatarkastelun perusteella alle kilometrin etäisyydellä ampumarata-alueesta sijaitsee useita vakituiseen ja vapaa-ajan käyttöön tarkoitettuja asuntoja. Saadun selvityksen mukaan ampumaradan aiheuttamaa melua on tarkasteltu viimeksi vuonna 2017 (6.4.2017 haulikkoradan torjuntatarkastelun päivitys Akukon Oy). Raportin mukaan ampumaratamelun ohjearvot eivät ylittyneet lähimmissä häiriintyvissä kohteissa. Vuonna 2016 tehdyssä ympäristömeluselvityksessä (Akukon Oy 20.4.2016) tarkasteltaessa melutasoja lähimmillä altistuvilla kohteilla rata 3 (skeet) aiheutti ohjearvon ylityksen yhdellä desibelillä tarkastelusuunnassa Tiilikangas. Olosuhteet melumittausten tekohetkillä ovat olleet vaihtelevia.

Hallinto-oikeus toteaa, että valtioneuvoston päätöksen 53/1997 mukaiset melutason ohjearvot eivät ole ympäristölupamenettelyssä oikeudellisesti sitovia. Ohjearvot osoittavat kuitenkin sen tason, jolla ympäristön viihtyisyys yleisesti ottaen voidaan turvata. Ohjearvon alittava melutaso ei kuitenkaan aina ole hyväksyttävissä, eikä toisaalta ohjearvon ylittyminen aina osoita melutasoa, josta aiheutuisi kohtuutonta viihtyisyyden alentumista tai terveyshaittaa. Vaikka melu ei ylittäisikään melun ohjearvoja, voidaan se silti kokea häiritsevänä. Erittäin erityisesti haulikkoammunnasta aiheutuva impulssimainen melu voidaan sen luonteesta johtuen kokea erityisen häiritsevänä. Melun häiritsevyyteen vaikuttavat olennaisesti myös laukausmäärät, joita nyt kysymyksessä olevan toiminnan osalta voidaan pitää varsin runsaina. Hakemuksen mukaan vuosittaiset laukausmäärät ovat vuosina 2011 - 2017 vaihdelleet välillä 218 950 - 290 062.

Lupamääräyksestä 5 on vaadittu poistettavaksi kohta, jossa on velvoitettu ilmoittamaan suunnitellut kilpailupäivät ja maajoukkueleirien ajankohdat kirjallisesti lähialueen asukkaille. Valituksen perusteina on esitetty, että hakija ei ole hakemuksessaan lupaviranomaiselle esittänyt kilpailujen ilmoittamista kirjallisesti kiinteistöille. Lisäksi meluntorjuntatoimenpiteiden valmistuttua alueelle ei jää häiriintyviä kohteita, jolloin määräykselle ei ole perusteita.

Hallinto-oikeus viittaa jo aikaisemmin lausuttuun ja toteaa, että vaikka melun ohjearvot eivät ylittyisikään, voidaan melu erityisesti sen luonteesta johtuen kokea häiritsevänä. Näin ollen pelkästään se, että melurajat eivät meluntorjuntatoimien jälkeen ylity, ei poista melun mahdollisesti häiritsevänä kokevien piiriä, eikä velvollisuutta tiedottaa lähialueen asukkaita.

Ampumaradan käytön suunnitelulla ja oheistuksella voidaan vaikuttaa oleellisesti melun aiheuttamaan haittaan sen ympäristössä. Ampumaratatoiminnasta laaditun BAT-raportin, Suomen ympäristö 4/2014, mukaan radan käyttöön liittyviä melun häiritsevyyttä ja haittaa vähentäviä keinoja ovat muun ohella tiedottaminen ja vuorovaikutus sidosryhmien kanssa sekä käyttöajat (vrk, viikko, kk, vuosi, kesä sekä hiljaiset ajat). Melun häiritseväksi kokevien kannalta on tärkeää tietää, milloin ampumatoimintaa harrastetaan radalla. Tiedottaminen on näin ollen tärkeä osa ampumaratojen meluntorjuntaa. Ennustettavuus saattaa vähentää haitankärsijöiden kokemaa haittaa. Erityisen tärkeää tiedottaminen on silloin, jos radalla järjestetään tavanomaisista käyttöajoista ja laukausmääristä poikkeavaa ampumatoimintaa, kuten kilpailuja. Selvyyden vuoksi hallinto-oikeus toteaa, että mainittu BAT-raportti on tarkoitettu muun muassa toiminnanharjoittajille ohjeeksi ampumaratojen ympäristönsuojelutarpeen ja vaatimustason arviointiin sekä teknisten ja toiminnallisten ympäristönsuojelutoimenpiteiden suunnitteluun, mutta se ei ole lupaviranomaista lupaharkinnassa sitova ohje.

Kun otetaan huomioon, että melun häiritsevyyttä on arvioitava muidenkin tekijöiden kuin pelkästään ohjearvojen rajoissa pysymisen kannalta ja kun erityisesti huomioidaan laukausmäärien lisäksi se, että toiminta sijaitsee asutuksen ja loma-asutuksen läheisyydessä, jossa on myös muuta meluavaa toimintaa, ei toiminta-aikoja koskevaa lupamääräystä 4b ole valituksen johdosta muutettava. Toiminta-aikojen rajoittaminen kesäaikaan, heinäkuussa, jolloin oleskeluaan paljon ulkona sekä viikonloppujen lyhennetyt toiminta-ajat, ovat tarpeen kohtuuttoman rasituksen ehkäisemiseksi. Edellä mainituin perustein hallinto-oikeus katsoo, että myös suoraa tiedottamista lupamääräyksessä 5 määrättyllä tavalla lähialueen asukkaille voidaan pitää tarpeellisenä. Lupamääräystä ei ole

valituksessa esitetyin perustein syytä muuttaa.

Lupamääräys 10

Lupamääräystä 10 on vaadittu muutettavaksi siten, että siitä poistetaan kohta, jossa velvoitetaan keräämään savikiekot, sekä kohta ”21.12.2022 jälkeen ampuminen sallitaan vain radoilla, joilla kaikki ammutut haulit ja kiekot ja niiden kappaleet saadaan kerättyä”. Valituksessa on esitetty, että kiekonsirpaleiden säännöllinen poisto ei ole tarpeen, vaan niiden poistamisesta tulee huolehtia viimeistään toiminnan loputtua. Muun muassa PAH-yhdisteiden liukoisuus savikiekoista on vähäinen ja niin kutsutuista eko-kiekoista ei ole todettu liukenevan lainkaan PAH-yhdisteitä määritysrajaa ylittäviä pitoisuuksia. Luvanhakijan tavoite on selkeyttää ja muuttaa lupamääräys 10 yksiselitteiseksi.

Hälvälän haulikkorata sijaitsee Salpakankaan I luokan pohjavesialueella. Kyse on pohjaveden muodostumisalueesta. Alueen pintamaalaji on hiekka. Maaperä ampumarata-alueen lounaisosissa on myös syvemmillä hiekkavaltaista. Ampumaradan sijaintipaikan voidaan näin ollen katsoa lähtökohtaisesti olevan huonosti toimintaan soveltuva. Alueen maaperään on kertynyt vuosikymmenien aikana huomattava määrä epäorgaanisia aineita kuten haulien ja luotien sisältämiä metalleja sekä haulikkolajeissa käytettävien savikiekkojen sisältämiä PAH-yhdisteitä.

Haulikkoammunnan jatkaminen vedenhankintaa varten tärkeällä pohjavesialueella edellyttää, että pohjaveden pilaantumisen vaara poistetaan tehokkailla suojoitoimenpiteillä. Rata-alue ja sen ympäristö on helposti vettä- ja haitta-aineita läpäisevää hiekkaa ja rata-alueelle ja sen ympäristöön kertyvästä kiekko- ja haulijätteestä voi liueta ja huuhtoutua maaperään ja pohjaveteen PAH-yhdisteitä ja metalleja. Maaperän ja pohjaveden pilaantumisen vaaran poistaminen edellyttää erityisen varovaisuuden noudattamista ampumatoiminnassa. Kiekko- ja haulijätteen säännöllinen kerääminen sekä sellaisiin tarvikkeisiin vaihtaminen, jotka eivät sisällä maaperän ja pohjaveden pilaantumisvaaraa aiheuttavia aineita, ovat tehokkaita keinoja maaperän ja pohjaveden pilaantumisen riskin poistamiseksi.

Kun otetaan huomioon ampumaradan sijainti vedenhankinnan kannalta tärkeällä Salpakankaan pohjavesialueella ja sen muodostumisalueella sekä alueella jo tapahtunut maaperän pilaantuminen, aiheuttaa ampumaradan sijainti ja toiminta pohjavesialueen pohjaveden laadulle sellaisen riskin, jonka ehkäisemiseksi lupamääräysten antaminen on ollut tarpeen. Ympäristönsuojelulain 16 § ja 17 § huomioon ottaen sekä varovaisuusperiaate huomioiden, voidaan valituksenalaisen määräyksen katsoa olevan perusteltu ja tarpeen pilaantumisen ehkäisemiseksi. Kun lisäksi otetaan huomioon, että ympäristöluvassa on annettava tarpeelliset määräykset jätteistä sekä niiden määrän ja haitallisuuden vähentämisestä, lupamääräystä 10 ei ole syytä valituksen johdosta muuttaa.

Lupamääräys 16

Valituksessaan toiminnanharjoittajan on katsottava vaatineen, että lupamääräystä 16 muutetaan siten, että se koskee vain kysymyksessä olevaa toiminnanharjoittajaa ja sen harjoittamaa toimintaa. Hallinto-oikeus toteaa, että lupamääräyksen ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettu tarkkailusuunnitelma koskee läh-

tökohtaisesti vain Hälvälän ampuma-alueen melun ja pohjaveden tarkkailemista. Kun otetaan huomioon, että toiminta sijoittuu Puolustusvoimien ampu-marata-alueen ja harjoitusalueen yhteyteen, on toiminnan tarkkailusuunnitelmaa tehtäessä otettava huomioon myös toimintojen yhteisvaikutukset jo sen varmistamiseksi, että tarkkailu koskee nyt kysymyksessä olevaa toimintaa. Lupamääräyksen 16 ensimmäistä tai toista virkettä ei mainittuihin seikkoihin nähden ole syytä muuttaa.

Lupamääräyksen 16 kolmannessa virkkeessä on otettu kantaa siihen, mitä suunnitelman tulee sisältää. Lupamääräyksen kokonaisuuden perusteella on tulkittavissa, että suunnitelman tulisi sisältää muun ohella melumallinnus ja pohjaveden näytteenottosuunnitelma, jotka koskisivat luvassa tarkoitetun toiminnan lisäksi myös Puolustusvoimien toimintaa. Ympäristönsuojelulain 63 §:n nojalla on lähtökohtaisesti mahdollista määrätä usean toiminnanharjoittajan niin sanotusta yhteistarkkailusta. Siihenkään nähden, että Puolustusvoimien toimintaa koskevassa ympäristöluvassa ei ole määrätty tällaisen yhteistarkkailun tekemisestä eikä Puolustusvoimilla siten lähtökohtaisesti ole velvollisuutta osallistua tuollaisen yhteistarkkailun toteuttamiseen tai antaa nyt kysymyksessä olevalle toiminnanharjoittajalle kaikkia muun ohella melumallinnuksen toteuttamisen kannalta tarpeellisia tietoja, ei tässä lupa-asiassa ole perusteltua määrätä suunnitelman sisällöstä lupamääräyksen 16 kolmannesta virkkeestä ilmenevällä tavalla vaan suunnitelman täsmällisemmästä sisällöstä voi päättää valvontaviranomainen. Hallinto-oikeus on kuitenkin muuttanut lupamääräystä 16 siten, että se mahdollistaa nyt kysymyksessä olevan toiminnan tarkkailun järjestämisen yhdessä muiden lähialueen toiminnanharjoittajien kanssa. Valituksen käsittelyyn kuluneen ajan vuoksi lupamääräyksessä olevaa määräaika on pidennetty ratkaisukohdasta ilmenevällä tavalla.

Lopputulokset

Edellä mainitut seikat huomioon ottaen valituksenalaista päätöstä ei ole syytä valituksissa esitettyjen näkökohtien johdosta enemmälti muuttaa, vaan valitus muutoin kuin lupamääräykseen 16 kohdistuvalta osin on hylättävä.

Sovelletut oikeusohjeet

Perusteluissa mainitut

Päätöksen tiedoksiantaminen

Päätös on annettu tiedoksi julkisella kuulutuksella.

Päätöksestä ilmoittaminen

Hollolan kunnanhallituksen on viipymättä ilmoitettava tästä päätöksestä julkaisemalla tieto kuulutuksesta noudattaen, mitä kuntalain 108 §:ssä säädetään. Tiedon kuulutuksen julkaisemisesta tulee olla nähtävillä vähintään sen ajan, jonka kuluessa päätökseen voi hakea muutosta valittamalla.

Muutoksenhaku

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 107 §:n 1 momentin mukaan tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:n perusteella valitusluvan. Valituskirjelmä on toimitettava korkeimpaan hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaannista eli viimeistään **23.7.2020**.

Valitusosoitus on liitteenä HallJK (01.20).

Asian ovat ratkaisseet lainoppineet hallinto-oikeustuomarit Arto Hietaniemi ja Reko Vuotila sekä luonnontieteiden alan hallinto-oikeustuomari Saara Juopperi.

Arto Hietaniemi

Reko Vuotila

Saara Juopperi

Hallinto-oikeuden esittelijä

Maiju Sulin

Toimituskirjan antaja:

Johanna Hakoranta
lainkäyttösihteeri

Jakelu

Päätös ja maksu   Lahden Ampumaseura ry
oikeudenkäyntimaksu 260 euroa
*(Oikaisuvaatimusohje ilmenee hallinto-oikeuden päätöksen
oikeudenkäyntimaksua koskevasta liitteestä.)*

Jäljennös maksutta

Päijät Hämeen hyvinvointikuntayhtymä

Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen esikunta

Lahti Aqua

Hollolan kunnan maankäyttö

Hollolan kunnan valvontajaosto

Hollolan kunnanhallitus

Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus/
Ympäristö ja luonnonvarat, sähköisesti

Etelä-Suomen aluehallintovirasto/
Ympäristölupavastuualue, sähköisesti

Suomen ympäristökeskus, sähköisesti

ARS/JMH

VALITUSOSOITUS

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla **korkeimpaan hallinto-oikeuteen** kirjallisella valituksella, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Valitusluvan myöntämisen perusteet

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:n 1 momentin mukaan valituslupa on myönnettävä, jos:

- 1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeitä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi;
- 2) asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi; tai
- 3) valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Valituslupa voidaan myöntää myös siten, että se koskee vain osaa muutoksenhaun kohteena olevasta hallinto-oikeuden päätöksestä.

Valitusaika

Hallinto-oikeuden päätös on annettu julkisella kuulutuksella. Päätös on julkaistu hallinto-oikeuden verkkosivuilla päivänä, joka ilmenee päätöksen ensimmäiseltä sivulta. Päätöksen katsotaan tulleen asianomaisen tietoon seitsemäntenä päivänä kuulutuksen julkaisemisajankohdasta. Valitus on tehtävä **30 päivän kuluessa** hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaan-
nista, sitä päivää lukuun ottamatta.

Valituksen sisältö

Valituksessa, johon on sisällytettävä valituslupahakemus, on ilmoitettava

- valittajan nimi ja yhteystiedot mukaan lukien se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat voidaan lähettää (prosessiosoite); jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä, on valituksessa mainittava myös tämän yhteystiedot
- päätös, johon haetaan muutosta (valituksen kohteena oleva päätös)
- peruste, jolla valituslupaa pyydetään, sekä syyt, joiden vuoksi valitusluvan myöntämiseen on mainittu peruste
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi (vaatimukset)
- vaatimusten perustelut
- mihin valitusoikeus perustuu, jos valituksen kohteena oleva päätös ei kohdistu valittajaan.

Yhteystietojen muutoksesta on valituksen vireillä ollessa ilmoitettava viipymättä korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Jos usea tekee valituksen yhdessä, voidaan joku heistä ilmoittaa yhdyshenkilöksi.

Valituksen liitteet

Valitukseen on liitettävä

- hallinto-oikeuden päätös valitusosoituksineen
- selvitys siitä, milloin valittaja on saanut päätöksen tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta
- asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

Asiamiehen, joka ei ole toiminut asiamiehenä asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa, ja joka ei ole asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, on liitettävä valitukseen valtakirja.

Valituksen toimittaminen

Valitus on toimitettava valitusajassa korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Valituksen tulee olla perillä valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä. Tämä koskee myös tilanteita, joissa valitus toimitetaan sähköisen asiointipalvelun kautta tai sähköpostitse. Valitus liitteineen voidaan toimittaa sähköisen asiointipalvelun kautta. Asiointipalvelun kautta toimitettua valitusta tai sähköpostitse toimitettua valitusta ei tarvitse toimittaa paperimuodossa. Asiakirjojen lähettäminen postitse tai sähköisesti tapahtuu lähettäjän omalla vastuulla.

Korkeimman hallinto-oikeuden yhteystiedot:

Postiosoite:	Korkein hallinto-oikeus PL 180, 00131 Helsinki
Sähköposti:	korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi
Käyntiosoite:	Fabianinkatu 15, 00130 Helsinki
Puhelin:	029 56 40200
Faksi:	029 56 40382
Aukioloaika:	arkipäivisin klo 8.00–16.15

Hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköinen asiointipalvelu:
<https://asiointi2.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet>